

Végh Ferenc ny. vezérezredes:

NEMZETKÖZI SZAKIRODALMI SZEMLE

ERDOĞAN VESZÉLYEZTETI AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ÉS A NATO BIZTONSÁGÁT?

Személyes vélemény a török elnök külpolitikájáról

Max Erdemendi, a START (National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism) nemzetközi kutatóintézet szakértője szerint Erdoğan elnök veszélyezteti az Egyesült Államok és a NATO biztonságát. A *Small Wars Journal* 2019. április 3-i számában megjelent elemzésében Erdemendi egy azon a héten megjelent hírre reagál, miszerint számos figyelmeztetés után az Amerikai Egyesült Államok hivatalosan is felfüggesztette az F-35 vadászgépek és a hozzájuk szükséges fontos felszerelések törökországi beszállítását 2019 áprilisában, amíg az ország nem változtatja meg az orosz SZ-400 „Triumpf” rakétavédelmi rendszer megvásárlására vonatkozó döntését. Az etikai válság tétje az, hogy egy NATO-tagország egy ellenségesnek tekintett hatalom által kifejlesztett kifinomult fegyverzetnek a NATO védelmi rendszerébe való integrálására törekszik. A SZ-400 rakétavédelmi rendszer integrációja Törökország védelmi infrastruktúrájába kulcsfontosságú információkat és felderítési adatokat juttathat Oroszországnak, véli Erdemendi, ami veszélyezteti az Egyesült Államok és a NATO biztonságának sértetlenségét.

Abból, ahogy Törökország a tervek megvalósításával halad, egy dolog biztosan megállapítható, állítja a szerző: az Egyesült Államok már nem számíthat Törökországra a hatékony, hosszútávú nemzetközi biztonsági megoldások elérésében. Ez nem újdonság: Törökország az amerikaiak iraki behatolása óta lassan és folyamatosan kihátrál az Egyesült Államok befolyása alól.

Ahhoz, hogy megértsük, miért vall kudarcot az Egyesült Államok és Törökország közötti stratégiai partnerség, és hogyan lehet (ha egyáltalán lehet) megmenteni azt, két fontos tényezőt kell figyelembe venni. Először is: a szabálytalan, aszimmetrikus (szürke zónás) konfliktusokkal jellemzett új biztonsági ökoszisztéma kérdéseket vet fel a nemzetközi együttműködési modellekkel, például a stratégiai partnerséggel kapcsolatban. Másodszor: az Egyesült Államok és Törökország eltérő stratégiai és hadműveleti nézeteket vall, amelyek különböző perspektíváik miatt a kölcsönös biztonsági kihívások kezelése mellett kapcsolatuk jellegét is befolyásolják.

Max Erdemendi szerint Recep Tayyip Erdoğan megbízhatatlan regionális partnernek bizonyult, mivel gyakran alkalmaz olyan taktikát, amely alássa az Egyesült Államok hatalmát és befolyását. A regionális dominancia neoimperialista fantazmagóriákon alapuló stratégiájához való ragaszkodása érvénytelenít minden reményt az Egyesült Államok és Törökország viszonyának stabil és megbízható jövőjét illetően. Ezért az Egyesült Államoknak újra kell értékelnie a Törökországgal való kapcsolatát. Az F-35-ösök eladásának megtagadása a kezdet – azt az üzenetet közvetíti, hogy az Egyesült Államok és a NATO biztonsága nem tárgyalási alap.

Törökország stratégiai partnereként már régóta kiváltságos helyzetben van. A hidegháború biztonsági kontextusában ez a fajta partnerség értékes volt. Az Egyesült Államoknak ki

kellett terjesztenie befolyását a Varsói Szerződés közvetlen szomszédságában elhelyezkedő Törökországra is, hogy megszüntesse a szovjet kommunista fenyegetést a térségben. Cserébe Törökország hosszú távú diplomáciai, gazdasági és védelmi segítséget kapott Amerikától, ami segítette az ország katonai képességeinek korszerűsítését, javította demokráciáját és gazdaságát, és tovább integrálta Törökországot a NATO-ba és az ENSZ-be. Napjainkra azonban egyre világosabbá válik, hogy ennek a partnerségnek nincs „stratégiai oka”, mivel kettőjüknek soha nem is volt sok közös érdeke. A közelmúltbeli fejlemények is jól illusztrálják az Egyesült Államok és Törökország közötti növekvő szakadékot.

A cikk írója szerint el kell azonban ismerni Törökországnak a NATO-ban betöltött szerepét és értékeit. A korábbi török vezetők lehetővé tették az Egyesült Államok katonai jelenlétét az országban, ami hasznosnak bizonyult az USA és a NATO katonai, stabilizációs műveleteiben Koreában és Afganisztánban, illetve az öbölháború alatti logisztikai támogatásban. Nem beszélve arról, hogy Törökország fontos eszközökkel rendelkezik a NATO nukleáris tehermegosztási megállapodásában.

Az elmúlt 16 évben azonban Erdoğan elnök olyan külpolitikát alakított ki, amelyet nagyban befolyásolnak a belföldi változások, és gyakran ellentétben áll Törökország partnereinek az érdekeivel. Erdoğan hazai támogatottsága jelentős ösztönző erő a nyugati nemzetek – köztük az Egyesült Államok és az EU – elleni tiltakozásában.

Az igazság azonban az, hogy Törökország nem világhatalom. Erdoğan elnök nagyon is tudatában van annak, hogy a török politikai és katonai hatalom legalább olyan fontos, mint a szuperhatalom, amelyhez csatlakozni kíván – legyen az az Egyesült Államok vagy Oroszország. Ezért továbbra is veszélyes orosz rulettet játszik, hogy mindkét országtól megkapja azt, amit akar. Erdoğan úgy véli – írja a szerző –, hogy az F-35 program dugába dől, ha nem szállítják le a Törökországban előállított alkatrészeket. Ez, véli a szerző, minden bizonnyal késlelteti, de nem veszélyezteti a tervek megvalósulását.

Az Egyesült Államok kormányának meg kell akadályoznia, hogy Erdoğan kihasználja Amerikának a Törökországgal fenntartott normális, egészséges, megbízható kapcsolatok iránti elkötelezettségét, függetlenül attól, hogy elutasítja-e az ellenséges védelmi rendszerek vásárlásával való török fenyegetőzést vagy hogy szövetséges milicista csoportok elleni harcok folynak Észak-Irakban és Irakban – zárja gondolatait a cikk szerzője.

Max Erdemendi (USA): President Erdogan is a Threat to U.S. and NATO Security. Small Wars Journal, 2019. 04. 03., angol, <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/president-erdogan-threat-us-and-nato-security>

LENGYELORSZÁG BIZTONSÁGA EGY OROSZ ÚJSÁGÍRÓ SZEMÉVEL

Viktor Kuzovkov elemző egy lengyel tábornok, Waldemar Skrzypczak nemrégiben megjelent *Jesteśmy na progu wojny* (A háború küszöbén állunk) című interjúkötetének kapcsán írt cikket *Nukleáris csapás Oroszországra – Lengyel militarizmus a kétségbeesés enyhe mellékizével* címmel. A szerzőt a könyvbemutatón elhangzott gondolatok késztették elemzése megírására.

A lengyel tábornok szerint az Egyesült Államok készen áll nukleáris csapást mérni Oroszországra, hogy egy feltételezett katonai invázió esetén megvédje Lengyelországot, ezenfelül világosan kijelöli Oroszország szerepét a Nyugat örök ellenfeleként. Párhuzamot von a lengyel NATO-tagság és országának a Varsói Szerződésben betöltött szerepe között is. Véleménye szerint Lengyelország számára alapvetően semmi sem változott: ahogy annak idején az Egyesült Államok készen állt arra, hogy egy sor nukleáris csapást mérve megállítsa

a Lengyelországban állomásozó és összpontosuló akkori szovjet hadsereget, hazája most is hasonló csapások áldozatává válhat. A tábornok elismeri, hogy Lengyelország önállóan nem képes ellenállni egy esetleges orosz támadásnak: „*Nem kell nagy stratégiának lenni ahhoz, hogy láthassuk: az orosz katonai gépezettel való összetűzés esetén egyedül egyetlen európai hadseregnek, köztük a lengyeleknek sincs esélye.*” Vagyis Lengyelország számára nincs más alternatíva, mint a NATO-tagság.

„*Így néz ki ma a térségünkben a geopolitikai valóság, amelyet sok éve építünk a NATO-val. A jövőt nem lehet előre látni – csak azt tudjuk, hogy Oroszország továbbra is a keleti szomszédunk marad.*”

A lengyel tábornok azzal zárja gondolatait, hogy háború esetén Oroszország csendben elfoglalja a balti államok területét, és csak Lengyelország mélységében lehetne megállítani. Ennek következtében Lengyelország ismét harctérre válhat, amelyre fel kell készülni. A Szövetség azonban nem hagyja magára Lengyelországot Oroszországgal szemben, véli Skrzypczak. Ennek megfelelően az orosz agresszió megfékezésére és Lengyelország megsegítésére az Egyesült Államok és szövetségesei minden rendelkezésre álló eszközt, köztük nukleáris fegyvereket is bevethetnek.

A helyzet meglehetősen pragmatikus, kezdi elemzését Kuzovkov. Van azonban ezekben a számításokban egy gyenge pont (ami a lengyelek önbizalmából, arroganciájából adódik): azt képzelik, hogy az egész világ kész meghalni a lengyelekért. Ez valahol, persze egy szimpatikus, hazafiságuk mélyén rejlő gondolat. De próbáljuk meg ezeket az érveket még több pragmatizmussal és józan gondolattal megtölteni!

Először is: nagyon kétséges, hogy az amerikaiak készen állnak Lengyelország és általában bárki más érdekében meghalni.

Másodszor pedig, sajnálatos, de így van: az Oroszországra mért bármilyen atomcsapás legalább ugyanolyan erejű válaszcsoport kiváltását feltételezi az Egyesült Államok ellen. Nukleáris támadás esetén minden perc számít, és nem valószínű, hogy az orosz vezérkar gondosan számolgatná az Orosz Föderációra mért csapások számát. Az Orosz Föderáció és az Egyesült Államok közötti konfliktus esetén logikus inkább tömegcsapásra számítani, hogy maximáljuk a rakétáink átjutási esélyeit az Egyesült Államok rakétavédelmi rendszerén.

Azt az álmot, hogy valaki Varsó kedvéért elindít egy nukleáris csapást az Orosz Föderációra, bízunk azok lelkiismeretére, akik ebben hisznek. Tény, hogy Varsó kedvéért senki nem fog globális nukleáris konfliktusba keveredni, és jó lenne, ha ezt ott is megértenék.

Moszkva Lengyelország elleni inváziója is nagyon kétséges. Sokkal realiztikusabb lehetőség, hogy Oroszország saját biztonsága érdekében kénytelen lenne megelőző nukleáris csapást mérni az Egyesült Államok Lengyelországban telepített rakétavédelmi létesítményeire – és ezt szigorúan a katonai szükségesség diktálná. Sőt, Oroszország ezt anélkül megethetné, hogy a következményektől félnie kellene: ugyanis Amerika sem akar meghalni Lengyelországért, ezért a maximális amerikai válasz ebben az esetben a csapásmérés lenne az Oroszországon kívüli orosz katonai objektumokra. Ha megvizsgáljuk, hogy hány hasonló célpont van nálunk és hány az amerikaiaknál, akkor egyértelmű, hogy ez teljes katasztrófa lenne az Egyesült Államok számára.

Kétségkívül a lengyel tábornokok többé-kevésbé ismerik az ilyen foratókönyveket. Minden olyan kijelentés, amely az atomcsapásokról szól, nem más, mint kísérlet az amerikai blöff támogatására, és a lengyel emberek megnyugtatására. Nos, ez érthető motívum, és van benne logika. Mégis jobb lenne, ha a lengyel tábornokok józanul értékelnék a helyzetet és megpróbálnák megakadályozni a vázolt szörnyű események bekövetkezését.

Bizonyos értelemben Waldemar Skrzypczaknak teljesen igaza van, véli a cikk írója: valóban „a háború küszöbén állunk”, és pontosan Lengyelország az a hely, ahol leginkább ismerik a háború kegyetlenségét.

Виктор Кузовков: Ядерный удар по России. Польский милитаризм с привкусом безысходности. Военное обозрение, 2019. 04. 06., orosz, <https://topwar.ru/156441-jadernyj-udar-po-rossii-polskij-militarizm-s-privkusom-bezyshodnosti.html>

HOGYAN LEHET AZ ÉRZELMI HATÁSOKAT CSÖKKENTENI A DÖNTÉSHOZATAL SORÁN?

Az operatív tervezés pszichológiai háttere

A most következő, régebben megjelent, de igen fontos írás a döntéshozatal emocionális hátterével foglalkozik. A cikk írója, Anthony Schwarz fregattkapitány tapasztalt katonai tervező, 2009 óta a Haditengerészeti Tartalék Erők tengerészeti tervezőcsoportjának hadműveleti tervezőtisztje az Egyesült Államok Csendes-óceáni Flotta Főparancsnoksága törzsénél. Cikkében a tervezés érzelmi motívumainak kérdéskörét járja körül, és tapasztalatait osztja meg az olvasókkal.

A katonai tervezők a döntés-előkészítés során javaslatokat fogalmaznak meg parancsnokaik számára, amelyhez sokféle adatot felhasználnak: az egyesített haderőnemi és fegyvernemi doktrínákat, a saját erők és az ellenség képességeinek az elemzését, a személyes és közösen megosztott tapasztalatokat. Egy kategória azonban gyakran hiányzik a számításaikból, és ez az érzelmi hatás.

Minden embernek vannak érzelmei (szélesebb értelemben érzései), ami azt jelenti, hogy senki sem képes a teljesen racionális magatartásra. Általánosan elfogadott az a tény, hogy bár az emberek próbálnak észszerű döntéseket meghozni, tudatos, racionális ítélőképességüket érzelmek – más néven a tudatalattiban lévő irracionális akaratok és tendenciák – korlátozzák. A döntések meghozatala során az érzelmek kizárása tehát nem lehetséges, de a tervezőknek tudniuk kell kezelni azok hatásait – állapítja meg a szerző.

Érzelmek és ellenőrzésük

Az érzelmek negatív hatásainak csökkentésére irányuló erőfeszítéseinket nem szabad összekeverni az érzelmek megszüntetésére irányuló kísérletekkel. Először is ez lehetetlen; ráadásul egyes negatív érzelmek valójában javíthatják a problémamegoldási képességeinket. Jennifer Lerner, a Harvard professzora által végzett kutatások például azt bizonyítják, hogy a harag növelheti a határozottságot.¹

Döntéseink során hogyan gondolkodhatunk konstruktívan az érzelmekről? – kérdezi a cikk írója. Hasznos leírást nyújt ehhez a Herbert Simon által az 1980-as években először közzétett korlátozott racionalitás elmélete.² Simon szerint a racionális információfeldolgozást

¹ Jennifer S. Lerner et al.: Fuel in the Fire: How Anger Impacts Judgment and Decision-Making. In: Michael Potegal et al. (eds.): International Handbook of Anger. 2010, 287–310. http://scholar.harvard.edu/files/jenniferlerner/files/fuel_in_the_fire_how_anger_impacts_judgment_and_decision_making_0.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 06. 15.)

² Herbert A. Simon: Korlátozott racionalitás. Válogatott tanulmányok. (Szerk.: Hajnal Albert – Kindler József.) Közgazd. és Jogi Kvk., Budapest, 1982.

és döntéshozatalt több tényező is korlátozza: befolyásolja például az általunk birtokolt információk mennyisége és típusa, agyunk kognitív korlátai és a véges idő, amely alatt döntést kell hoznunk. Ezek szerint a tervezők, döntés-előkészítők racionális képességei rendkívül korlátozottak – állapítja meg a szerző. A felfogóképességünk soha nem lehet eléggé tökéletes, a tervezők (azaz az emberek) eleve elfogultak és eredendő belső hajlamokkal rendelkeznek, és természetesen soha nincs elég idő a tervezésre.

Ez azonban arra is lehetőséget nyújt, hogy tudatosan csökkentjük az érzelmeink döntéshozatalunkra gyakorolt negatív hatásait. Különbőféle kontrollok beépítésével a tervezők átléphetik a korlátokat. Az ellenőrzések sokféle formát ölthetnek: kezdeményezéssel, dominanciával például megakadályozhatjuk, hogy az emberekre jellemző minimális kockázatvállalási készség korlátozza az elképzeléseink megvalósulását. Az ellenőrzés finomabb formája lehet az is, ha például egy csapattagot jelölünk ki arra, hogy független, indokalapú, objektív segítségével kritikusán értékelje a tervezés minden aspektusát. Az érzelmeink negatív hatásait kiszűrhetjük úgy is, hogy a tervezést végző törzs világos és részletes útmutatást kap.

Schwarz kapitány a katonai tervezésből vett néhány példát, hogy azon keresztül mutassa be a szubjektív tényezők befolyását a tervezésre.

A terv elbírálásának szempontjai. Az egyesített haderő tervezési doktrínája (*Joint Publication 5-0: Joint Planning*) szerint a tervnek megvalósíthatónak, elfogadhatónak, megkülönböztethetőnek és teljesnek kell lennie. Mindezek a követelmények bizonyos mértékig irányadóak, de közülük leginkább az elfogadhatóság esik szubjektív megítélés alá. Az amerikai haditengerészet katonai döntéshozatali folyamatában létezik egy napjainkban is aktuális definíció: ahhoz, hogy egy cselekvési változatot elfogadjanak, a végrehajtásával elérhető műveleti haszonnak vissza kell igazolnia a befektetett erőforrásokat, az esetleges veszteségeket, a befektetett időt és lehetőségeket. Mégis, ami elfogadható egyeseknek, nem lesz az másoknak – mondja Schwarz. A szubjektív tényező csökkentése érdekében a lehető legpontosabban meg kell fogalmazni, mi az, ami elfogadható.

A cselekvési változatok összehasonlítása. A tervező törzsnek a cselekvési változatok kidolgozása után össze kell hasonlítania a tervek relatív előnyeit és hátrányait. A szubjektivitás csökkentése érdekében a törzsnek ismételtelen meg kell vizsgálnia az iránymutató tényezőket, és folyamatos kommunikáció mellett össze kell vetnie azokat a vezetés elemeivel. A parancsnoknak joga van szubjektívnek lenni, de a törzsnek nem.

A feladat-végrehajtás hatékonyságának mérése. Amennyiben kétség merül fel a feladatteljesítés hatékonyságát illetően, akkor a tervezőknek meg kell nézniük az ezerszáz oldalas általános feladatjegyzéket (Universal Joint Task List Database). A parancsnok harcparancsának végeredményben azt kell tükröznie, hogy az alárendelteknek mit kell tenniük, és nem azt, hogyan kell a parancsot megvalósítaniuk. Az egyesített haderő tervezési doktrínája megerősíti azt, amit a jó vezetők már régóta tudnak: a legjobb tervek lehetővé teszik az alárendelteknek az önállóságot, szabadságuk kibontakozását, azt, hogy saját módszereiket, eljárásaikat alkalmazzák az előljáró parancsnok céljainak elérése érdekében. Valójában a tervezőknek elegendő teret kell adniuk a szubjektív cselekvésnek, de nem túl sokat.

Tervezzük meg előre a tervezési feladatot!

Az irracionális tervezés negatív hatásainak ellensúlyozása érdekében jobb elkerülni azokat, mielőtt felmerülnek, és biztosítani kell, hogy eleve ne is jöjjenek létre. A legtöbb katonai felső vezető megtanulta, hogyan kerülje el a művelettervező csoport gyakori hibáit: ne hangsúlyozza

túl a rangját, ne marginalizálja vagy idegenítse el a csapattársakat stb. Az irracionális tervezés elkerülése érdekében a legfontosabb teendő az, hogy a parancsnok a parancsnoki munka megkezdése előtt alaposan ellenőrizze a törzs minden oldalú felkészültségét.

A következőkben Schwarz kapitány felsorolja a gyakori problémákat és lehetséges megoldásait:

Az információ kontextusba helyezése. A döntéshozók érzékenyen reagálhatnak lényegtelennek tűnő különbségekre abban a tekintetben, hogyan közlik velük az információkat. Például, ha a cselekvési változatok összehasonlítása során a tájékoztatást végző egy bizonyos cselekvéssort sikeresként, míg a másikat veszteségesként mutat be, ez gyakran azt eredményezi, hogy akkor is az előbbit fogják választani, ha az utóbbi objektíve sokkal jobb. Ennek elkerülése érdekében a parancsnoknak emlékeztetnie kell a művelettervező csoportot, hogy ugyanazon szemüvegen át vizsgálja meg a cselekvési változatok minden szempontját (különösen a kockázatértékelést), hogy a tájékoztató az összes változatot következetesen tudja előadni, azonos módon értékeli az előnyöket és hátrányokat, és biztosítsa azt, hogy az irányadó mutatók minden cselekvési változat értékelése során azonosak legyenek. A kutatások azt mutatják, hogy az analitikusabban vagy a szisztematikusabban gondolkodók kevesebb hibát követnek el.

Önigazolásból eredő torzítás. Akkor keletkezik, amikor például a tervezők az ellentétes mutatók ellenére határozzák meg a fő erő kifejtés összpontosítását, ezáltal helytelenül értékeli a kritikus képességeket és a gyenge pontokat. Ennek egyik ellenszere az, ha egy kívülálló időközönként figyelemmel kíséri a művelettervező csoport munkáját, és biztosítja, hogy a tervezés a jövőbeni helyes hatásokra és előnyökre összpontosítson. Ha bizonyítékok kerülnek napvilágra az önigazolásból eredő torzításról, a művelettervező csoportnak fel kell vállalnia a felelősséget a tervezési hibákért, és nem engedheti meg magának, hogy büszkeségből (önigazolásból) megakadályozza a változás folyamatát.

A hozzáférhetőségi heurisztika³ lényege az, hogy a jövőbeni események bekövetkezésének valószínűségét hogyan, milyen könnyen ítéljük meg. Például a tervezők úgy vélik, hogy az ellenség egy adott cselekvési tervének azért nagy a valószínűsége, mert az a legegyszerűbben kivitelezhető; más esetben az ellenség stratégiájára vonatkozó elméletüket a legutóbbi példákra, személyes tapasztalatokra alapozzák a tények és érvényes tervezési hipotézisek helyett. Természetesen fontos történelmi kontextusban értékelni az ellenség lehetséges cselekvési terveit, de a hadijáték (az együttműködés megszervezése) előtt a művelettervező csoportnak óvatosan kell kezelnie az ilyesmit, és a jelenlegi helyzetre vonatkozó aktuális adatokra kell összpontosítania, különösen az olyan empirikus bizonyítékokra, mint például a megerősített hírszerzési jelentések és a relatív harci teljesítményelemzések.

Viszonyításból eredő torzítás. Ez akkor következik be, amikor a tervezők még akkor is egy adott hadműveleti tervre vagy más irányelvekre támaszkodnak, ha a parancsnok már módosította a szándékát. Ennek elkerülése érdekében a tervezők ne hagyatkozzanak a már meglévő (rég) tervre! Tartsák a kidolgozott hadműveleti terveket a polcon, használják azokat feltételesnek; mert nem lehet tökéletes a beillesztésük komoly módosítások

³ A hozzáférhetőségi heurisztika (vagy elérhetőség heurisztika) azt jelenti, hogy egy esemény elképzelhető okait, bekövetkezésének valószínűségét, illetve annak gyakoriságát sokszor az alapján ítéljük vagy becsüljük meg, hogy milyen könnyen jutnak eszünkbe a hozzá kapcsolódó emlékeink, hasonló tapasztalataink, vagy az adott eseménnyel kapcsolatos példák. Tehát egy esemény előfordulását annál lehetségesebbnek fogjuk tartani, minél könnyebben felidézhetők a hozzá hasonló információk (pl. mert nemrég vagy sűrűn hallunk róluk, vagy mert élénk emlékezetünkben egy hasonló esemény).

megtétele nélkül különleges, újonnan jelentkező helyzetekben. (Eisenhower azt mondta, hogy a tervek lehetnek értéktelenek, de a tervezés elengedhetetlen.) A tervezők az előljáró szervezet szándékával és a parancsnok útmutatásával megegyező tervezést végeznek, ahogyan azt a művelet elemzésének ismertetése és az elgondolás is tartalmazza!

Visszaigazolási torzítás. Az öngazolásból eredő torzításhoz kapcsolódóan ez is egy adott eredmény elfogadására vonatkozik, ami befolyásolja a végeredményt. A közgazdaságtan az egyetlen lehetőségre összpontosított becsléseket „egyetlen eredmény előrejelzésének” nevezi. A katonai tervezés során, ha például a tömegpusztító fegyverek meglétét és alkalmazását stratégiai végállapotként azonosítjuk, ezzel megtagadhatjuk a lehetséges alternatívák megfontolását, és ezáltal a hadműveleti tervezés célját és módját az ellenkező irányba befolyásoljuk. Ezért a művelettervező csoportnak rugalmasan kell terveznie, hogy a fegyvernemi, ágazati tervek (eltérő végállapotokkal) könnyen aktiválhatók legyenek.

Az eredeti állapothoz (status quo) való ragaszkodásból eredő torzítás. Ez az a tendencia, amikor az emberek a változás nagyon nyilvánvaló szükségessége ellenére is ellenállnak a változásoknak. A legtöbb ember a feladat teljesítése során elkövetett hibát ugyanis sokkal súlyosabbnak ítéli meg, mint a mulasztással elkövetett hibát – vagyis, egy hibás cselekedet sokkal nagyobb kárt jelent, mint egy, a hiba kijavítására irányuló cselekedet elmulasztása. Ezt nem könnyű kezelni, ezért ki kell alakítani egy olyan tervezési környezetet, ahol barátságos a légkör. A tervezőknek el kell fogadniuk a különböző feltevéseket és az új kihívásokat, fenn kell tartaniuk a nyitott gondolkodásmódot és keresniük kell az új alternatívákat.

Összegzés

Amikor a hadműveleti tervezők a doktrínák, szabályzatok, példák, szituációs adatok stb. felhasználásával észszerűen végzik tervezői munkájukat, egy kívánt végállapotot kapnak. A parancsnokunknak felelősséggel tartozunk azzal, nehogy valamilyen érzelmi tényezőt belevigyünk a kritikus feladatok tervezésébe – vonja le a következtetést a szerző. Ehhez az szükséges, hogy ismerjük azokat a magatartásformákat, véleményeket, normákat és társadalmi tendenciákat, amelyek alig észrevehetően befolyásolnak bennünket abban, hogy bizonyos helyzetekben bizonyos döntéseket meghozzunk. Mint megbízható tervezőknek, ezeket a tényezőket előre kell látnunk. Tudatában kell lennünk a személyes hajlamoknak, torzításoknak és tendenciáknak, és nem szabad megengednünk, hogy azok formálják a tervezési erőfeszítéseinket. Amennyiben a tervezést megelőzően majd alatta végrehajtjuk a megfelelő ellenőrzéseket, a parancsnok biztos lehet abban, hogy a tervezés a lehető legracionálisabb módon zajlik. Az érzelmek hatásainak tudatosítása javítja a saját ítélőképességünket.

Cmdr. Tony Schwarz (USA): How to reduce the effects of emotion on decisionmaking. Armed Forces Journal, 2014. 03. 20., angol, <http://armedforcesjournal.com/the-psychology-of-operational-planning/>

MESTERSÉGES INTELLIGENCIA A HARCTÉREN

Tanulmány a mesterséges intelligenciának az elrettentésre, a stabilitásra és a stratégiai meglepésre gyakorolt hatásáról

Zachary S. Davis, a Lawrence Livermore Nemzeti Laboratórium Globális Biztonsági Kutatói Központjának vezető munkatársa és a kaliforniai monterey-i Haditengerészeti Posztgraduális Iskola kutatóprofesszora bevezető tanulmányában a mesterséges intelligencia katonai alkalmazásainak várható hatásairól ír.

Davis professzor forradalmian új technológiának tekinti a mesterséges intelligenciát (MI), és ezzel egyetértenek a szakirodalom veterán szakértői is. Potenciális katonai alkalmazása azonban még a kezdeti szakaszban van, ezért ezzel kapcsolatban hasznosnak véli feltárni a lehetséges alkalmazási területeket, különösen a stratégiai elrettentés szempontjából fontosakat. Kérdés, hogy az MI miként képes az elrettentés metódusának alapvető megváltoztatására. Hogyan befolyásolhatják az MI által támogatott katonai rendszerek a regionális stabilitást? Milyen kapcsolat van a regionális stabilitás és a stratégiai elrettentés között? Milyen veszélyeket rejt és milyen stratégiai meglepést okozhat az MI?

A szerző elsőként tisztázza az MI fogalmát, amely általában a számítógépek használatához kapcsolódó, összefüggő jelenségek széles tárházát (*big data*) foglalja magában. Ebben hasonlít a *cyber* (kiber) kifejezéshez, amit a hálózatoktól a hardverig és szoftverig, az automatizálásig, az ipari tevékenységekig, a hackelésig, a megfélemlítésig, a hadviselésig és a médiáig szintén széleskörűen használnak. Az MI jelentős tartalmi különbségeit gyakran összemossák, s ezek az értelmezések során sokszor zavart okozhatnak. A jelenleg használt alkalmazások nagy többségében az MI olyan algoritmusokból áll, amelyek a mintázatfelismerő szoftverek alapját képezik. A többszintű mesterséges neurális hálózatok teszik lehetővé a „gépi tanulást”, a „felügyelt tanulást” és a „megerősítő tanulást”. Ezenfelül az MI magában foglalja a nyelvi feldolgozást, a tudásmegjelenítést és a következtetéseket is, amelyek a szoftver, a hardver, az adatgyűjtés és az adattárolás terén bekövetkezett fejlesztések miatt válnak lehetővé.

Az MI általános értelemben magában foglalja az emberi agy funkcióinak utánzását és újrafelépítését célzó technológiákat, de a legtöbb szakértő szerint az MI még messze van az emberszerű viselkedéstől. Bár az MI valóban motiválja a sci-fi világát (lásd kiborgok, űrháborúk és robothadseregek), a szűkebb értelemben vett MI már jelen van egy ideje a hétköznapijainkban is. Az üzleti világban, a tudomány területén széles körű alkalmazásokat kínál, elsősorban az adatokban gazdag kutatási területeken, beleértve az alapkutatásokat (pl. fizika, kémia és biológia) és az alkalmazott tudományokat (például az orvostudomány, a repülés és a környezeti tanulmányok). Az adatok tudománya (*data science*) a tudományos felfedezés minden aspektusában gyors előrelépést tesz lehetővé, és minden bizonnyal hosszú távon a módszertani normákat és gyakorlatokat is megváltoztatja. Robotikával kombinálva az MI új ipari korszakba lép, ahol a munkaerőre és a menedzsmentre is hatást gyakorol.

Az MI – mint sok más technológia – rejtett katonai potenciállal is rendelkezik, állítja Davis. Az algoritmikus hadviselés a hadügyi forradalom potenciálisan elsődleges mozgatója. Az MI által támogatott adatelemzést már használják például a védelmi és hírszerzési területeken. Ezek az alkalmazások általában két kategóriába sorolhatók: azok, amelyek elsősorban a háború hadműveleti szintjén hatnak, mások a hadászati szintet is befolyásolják. A háború hadműveleti szintjén az MI-alkalmazások a harcászati célok elérése érdekében

alkalmazandó általános katonai erők tevékenységére, és ezáltal a hagyományos elrettentés hitelességére hatnak. Az MI-alkalmazások stratégiai szinten jelentősen befolyásolhatják a háború mértékét, terjedelmét és eszközlációját, valamint a stratégiai stabilitást és elrettentést érintő politikai döntéseket.

Az MI bevetésének három lehetséges területe van a háború hadművelési szintjén. Az első a mindenütt jelen lévő és mindentudó önjáró járművek, amelyek új generációjának kihasználása kiemelt fontosságú terület az MI katonai alkalmazásaiban, különösen a különböző pilóta nélküli szárazföldi, tengeri és légi rendszerek navigációjában. Az érzékelők által támogatott, MI-informált navigációs szoftverek lehetővé teszik a pilóta nélküli járművek számára az ellenséges területeken való bevetést is, és alkalmasnak adnak arra, hogy a drónok a támogató fegyverekkel több területtípuson is működjenek. Kijelenthetjük, hogy az önjáró járművek és a robotika forradalmasítják a hadviselést.

A második a szimuláció, a modellezés és a hadijátékok, amelyek már a főbb fegyverrendszerek tervezési folyamatának kulcsfontosságú részét képezik, és a repülőgépektől a hadihajókon át az űrhajókig és a precíziós vezérlésű lőszerreig sok területen alkalmazzák.

A harmadik a hírszerzési, illetve felderítési adatgyűjtés és elemzés, amelyek a döntéshozók számára elemzést igénylő, sok forrásból származó bejövő adatokat dolgozzák fel. A gépi tanulás fontos eszköz az összes forráslemező számára, akiknek egyre nagyobb szükségük lesz arra, hogy a globális biztonsági környezet megértéséhez forrásokat, helyszíneket és tudományágakat használjanak fel. A hiteles információ megalapozott döntésekhez vezet, ezért az MI alkalmazása ezen a területen a stratégiai stabilitást eredményezi.

A szerző a fogalmi tisztázás után az MI lehetséges destabilizáló aspektusait mutatja be. Többen úgy vélik, hogy az MI rontja a kölcsönös stratégiai sebezhetőség határfokát, ezáltal növeli a háborús kockázatot. Míg a valós idejű adatkezelés hatalmas előnyöket ígér, az információhiány katasztrófát okozhat. A véletlenszerűen kiválasztott rossz célpontok megsemmisítése például stratégiai következményekkel járhat. Az adatvédelem lehet az MI Achilles-sarka.

Az MI elrettentésre és stabilitásra gyakorolt hatásait vizsgálva a szerző arra is keresi a választ, hogyan tudja az MI megváltoztatni az elrettentés mértékét a potenciális stratégiai célok szem előtt tartásával. Hogyan befolyásolhatja a harcászati és stratégiai releváns tényezők együttes hatása a stratégiai egyensúlyt? – teszi fel és válaszolja meg a kérdéseket Davis.

A regionális környezetre kiterjesztett hagyományos és nukleáris elrettentés erősítése csökkenti a kockázatvállalási ösztönzőket és támogatja a stratégiai elrettentés szélesebb körű érdekeit. Az ilyen célokat támogató MI-alkalmazások kedvező hatással lesznek a stratégiai stabilitásra.

A megbízhatatlan (elavult, veszélyeztetett) adatokból, a gépi tanulás torzulásából és az értelmezési hibákból eredő kockázatok azonban fokozott hatással vannak a döntéshozatali folyamatokra. A szélesebb hibahatárok a kutatási célok esetén elfogadhatók, de a nemzetbiztonság gyakorlati követelményei, különösen a nukleáris kockázatok esetében nem.

Az MI-t a katonai missziók széles skálájába építik be azzal a szándékkal, hogy javítsa a katonák tudását a művelési környezetről, a szemben álló fél képességeiről, valamint a támadó- és védőfegyverek tulajdonságairól. A torzított adatok alapján azonban az MI olyan hibákat követ el, amelyek befolyásolják a stratégiai stabilitást. Az adatok téves értelmezése véletlen cselekedetekhez vezethet, amelyek katasztrófális reakciókat okozhatnak, zavarhatják a konfliktuskezelést, beleértve az eszközlációt és a megtorlást. Az MI által támogatott számítógépes, információs háború, beleértve a hamis híreket és hamisítványokat is, torzíthatja a közvéle-

mény és a vezetés nemzetközi eseményekről kialakított véleményét. A más technológiákkal (például a kvantumszámítás és az elektromágneses impulzus) történő váratlan konvergenciák megzavarhatják a támadó vagy védekező utasításokat, és olyan nemkívánatos eredményekhez vezethetnek, mint például a rossz célpontok megsemmisítése.

Az amerikai nukleáris erőket és infrastruktúrát (például a vezetést és az ellenőrzést, a logisztikát és a készletgazdálkodást) támogató MI-alkalmazások az erők túlélésének és hitelességének megerősítésével a stratégiai elrettentés megszilárdítását szolgálják. Az MI a harcászati alkalmazásokat is erősíti, és szintén támogathatja a stratégiai elrettentést, különösen regionális környezetben.

Az elrettentés regionális és a stratégiai szintjei közötti összefüggés mindig is fontos volt, és most még szorosabbá válik a köztük lévő kölcsönhatás, mivel harcászati szinten a megnövekedett sebesség, pontosság és megsemmisítés katonai eredményei potenciálisan a stratégiai szintre is hatást gyakorolnak.

Amennyiben az MI katonai alkalmazásai előremozdítják a nemzetbiztonsági célkitűzéseket, azokat olyan átfogó stratégiával kell integrálni, amelyek regionális és stratégiai szinten is megerősítik az elrettentést. Az MI katonai alkalmazásainak világméretű elterjedése fokozott figyelmet fordít arra, hogy biztosítsa a maximális előnyt az Egyesült Államok és szövetségei számára, minimalizálja a stratégiai stabilitásra gyakorolt negatív hatásokat és megakadályozza a stratégiai meglepetést – zárja tanulmányát a szerző.

Zachary S. Davis (USA): Artificial Intelligence on the Battlefield – An Initial Survey of Potential Implications for Deterrence, Stability, and Strategic Surprise. TechWatch, Vol. LXXXIX, 2019. 03. 27. angol, https://cgsr.llnl.gov/content/assets/docs/CGSR-AI_BattlefieldWEB.pdf

KÍNA TAJVAN ELFOGLALÁSÁRA KÉSZÜL?

Lehetséges forgatókönyvek a tajvani partraszálláshoz

Miután a Kreml 2014-ben elcsatolta a Krím félszigetet és Szevasztopolt, félő, hogy Peking is erővel próbálja majd megoldani a tajvani kérdést. Kína haderejének (Kínai Népi Felszabadító Hadsereg, KN) harci képességei ugyanis folyamatosan nőnek, amiből a Pentagon elemzői arra a következtetésre jutottak, hogy a Kínai Népköztársaság (KNK) tengeri deszanttal kívánja megoldani a „két Kína” problémáját.

A Peking számára ideális tajvani katonai invázió vízióját Jen Easton *The Chinese Invasion Threat: Taiwan's Defense and American Strategy in Asia* (A kínai támadás veszélye – Tajvan védelme és az amerikai stratégia Ázsiában) című könyve írja le a legszemléletesebben. A könyv szerint a támadás első szakaszában a kínaiak rövid hatótávolságú ballisztikus rakétákkal megsemmisítik a kulcsfontosságú infrastrukturális létesítményeket, repülőtereket, közlekedési csomópontokat, kormányzati épületeket stb., ezzel egy időben az „alvó ügynökök” és a KN különleges erői a helyi önkormányzatokat, a katonai vezetés és az üzleti elit képviselőire vadásznak. A cél, hogy Tajvan minél hamarabb a kontrollálhatatlan káosz állapotába kerüljön.

A támadás második szakaszában a világtörténelem legnagyobb haditengerészeti deszantjának partraszállása következik. A KN-nek legalább egymillió katonát, nagy mennyiségű haditechnikát és lőszert kell átszállítania a szigetre, amely több tízezer hajó igénybevételét jelenti, ezért a KNK kereskedelmi flottáját is bevonják. A partraszállást rakéták és Kína légierije fedezi. Miután létrehozták a légi fölényt, a KN egy héten belül megsemmisíti

a rezsim védelmezőit, és két hét múlva teljes ellenőrzést gyakorol a szigeten, amely után hadiállapotot vezetnek be.

A Pentagon elemzői szerint a kínai hadsereg és a haditengerészet felkészült egy ilyen műveletre: megnövekedtek a rohamdeszantdandárok, megújultak a csapatrepülő-erők, a légi-deszanterők, és új deszantalegységeket hoztak létre. A KN légideszanterőinél megjelentek a légideszantdandárok, egy speciális műveleti dandár, egy repülődandár és egy támogatódandár. A kiképzésen az erők nagy távolságra történő átdobását gyakorolják.

A KN növelte a hajók, tengeralattjárók és a tengerészgyalogosok számát, illetve harci képességeit. A haditengerészeti erőknel speciális logisztikai és technikai támogatóerők jöttek létre, amelyek nagyszabású katonai művelet végrehajtásához szükségesek. A kínai hadsereg felkészült a számítógépes támadásra és az információs háborúra is.

A Pentagon ugyanakkor néhány hiányosságot is észlelt a pekingi katonai gépezetben. Az amerikai szakértők szerint a kínai tengerészgyalogosok nincsenek jól felszerelve, és a flotta sem rendelkezik egy ilyen művelethez szükséges mennyiségű partraszálláshoz (deszantoláshoz) alkalmas eszközzel.

Jen Easton szerint a KN minden bizonnyal vereséget szenved. Egyrészt, mert az ilyen nagyszabású katonai előkészületek egy-két hónappal az első lövés előtt már észrevehetőek, így a meglepetés hatása elmarad. Tajpej előzetesen letartóztatja az összes gyanúsított személyt, mozgósítja a hadsereget, a tartalékokat, készenlébbe helyezi a flottát és elaknásítja a hajózható útvonalakat. Ahol lehetséges a partraszállás, ott már minden elő van készítve: az alagutakat már kiépítették, csapdákat ástak, és minden megközelítési lehetőség kész az elaknásításra. A városokban minden épületet átalakítottak, a tajvani különleges erők (akik jól ismerik a terepet) elfoglalják állásaikat, és megkezdik a szabotázsakciókat. Ennek eredményeképp a kínai tengeri partraszállás valódi vérfürdővé válhat.

A cikk szerzője, Szergej Marzsetszkij erről a forgatókönyvről kikérte Valerij Zaparenko orosz tábornok véleményét is. A tábornok kalandváltozatnak tartja ezt a scenáriót: „Egy olyan sziget elfoglalásához, mint Tajvan, a légideszanterők állományának legalább néhány légideszant-hadosztályt és -dandárt kell magukban foglalniuk, és a haditengerészeti deszant kötelékébe legalább 5-7 összefegyvernemi hadosztályt, valamint a tengerészgyalogság magasabbegységeit, csapatait is be kell vonni” – válaszolta a kérdésre.

A tábornok szerint ez az erő csak a tenger partszakaszainak megszállására, a hídfőállítások birtokbavételére elegendő. Ahhoz, hogy az egész szigetet megszállják, további több százezer katonát kell bevetni technikával, felszereléssel és lőszerrel együtt. Ehhez óriási mennyiségű partraszállító járműre és a KN teljes haditengerészeti, valamint légi fölényére van szükség. A nagy kérdés az, hogy az Egyesült Államok és szövetségesei beavatkozás nélkül, nyugodtan szemlélnének-e egy ilyen hadműveletet.

Valószínűbbnek tűnik, hogy Peking a tajvani problémát politikai módszerekkel oldja meg, és a gyorsan bevethető légideszant-hadosztály lehetőségeit más, egyszerűbb célokra használja – vonja le következtetését a szerző.

Сергей Маржецкий: Сценарий войны: сможет ли Китай взять Тайвань силой? Топкор, Репортёр 2019. 05. 07. <https://topcor.ru/8395-scenarij-vojny-smozhet-li-kitaj-vzjat-tajvan-siloi.html>